

Lector univ. dr. Mihai OLARIU

DREPT PROCESUAL PENAL

Partea specială

Lector univ. dr. Mihai OLARIU

DREPT PROCESUAL PENAL

Partea specială

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OLARIU, MIHAI

Drept procesual penal : partea specială / lector
univ. dr. Mihai Olariu. - București : Pro Universitaria,
2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-893-9

343(075.8)

Abrevieri

alin.	= alineat (ul)
art.	= articol (ul)
C.A.	= Curtea de Apel
C.civ.	= Codul civil
C. pr. civ.	= Codul de procedură civilă
C. pen.	= Codul penal
C. pr. pen.	= Codul de procedură penală
C.S.J.	= Curtea Supremă de Justiție
C.S.M.	= Consiliul Superior al Magistraturii
CEDO	= Curtea Europeană a Drepturilor Omului
D.I.I.C.O.T.	= Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism
D.N.A.	= Direcția Națională Anticorupție
Ed.	= Editura
Î.C.C.J.	= Înalta Curte de Casație și Justiție
lit.	= litera
M. Of.	= Monitorul Oficial
nr.	= numărul
O.G.	= ordonanța Guvernului
O.U.G.	= ordonanța de urgență a Guvernului
op. cit.,	= opera citată
p.	= pagina
pct.	= punct (ul)
R.D.P.	= Revista de Drept Penal
R.R.D.	= Revista Română de Drept
ș.a.	= și altele/alții
Trib.	= Tribunalul
urm.	= următoarele
U.E.	= Uniunea Europeană
vol.	= volumul

Capitolul I

URMĂRIREA PENALĂ

Secțiunea I

Aspecte introductive privind urmărirea penală

1. Noțiunea și necesitatea fazei de urmărire penală

Instanțele judecătorești realizează tragerea la răspundere penală a persoanelor ce au comis infracțiuni, în urma derulării unui ansamblu de activități ce compun procesul penal. Însă, instanțele judecătorești nu sunt singurele organe judiciare cu atribuții în cursul procesului penal, acestea fiind ajutate de organele de urmărire penală, a căror activitate o precedă pe cea a instanțelor judecătorești.

După cum se arată în literatura de specialitate¹, în vechime, procesul penal se desfășura mai mult la instanță sau aproape în exclusivitate în fața acesteia, existând numai forme rudimentare de organe specializate apte să intervină din oficiu în lupta împotriva fenomenului infracțional și să pregătească judecarea cauzelor penale. Înfăptuirea justiției penale căpătând importanță sporită pentru stat, procesual a manifestat tendința realizării unor forme mai complexe și a dezvoltării de organe specializate în declanșarea și desfășurarea din oficiu a cauzelor penale. În mecanismul procesual a fost conturată o necesitate de ordin obiectiv ca anterior judecării cauzelor penale, să existe o activitate prealabilă și diversificată, reglementată într-o fază separată.

În vederea asigurării strictei reglementări legale a activităților procesuale, s-a impus o riguroasă sistematizare a acestora, procesul penal fiind structurat pe mai multe faze: urmărirea penală, judecata și punerea în executare a hotărârii definitive. Fiecare fază este delimitată prin intermediul unor acte procesuale, în cadrul fiecăreia exercitându-și atribuțiile anumite categorii de organe judiciare.

Urmărirea penală reprezintă prima fază a procesului penal și este definită² ca activitatea desfășurată de organele de urmărire penală pentru strângerea și verificarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora (penale sau civile), pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea lor în judecată.

Urmărirea penală prezintă două etape procesuale: cercetarea penală³ și rezolvarea cauzei de către procuror.

Urmărirea penală reprezintă o fază procesuală distinctă ce are un rol bine definit, necesitatea acesteia decurgând din faptul că majoritatea faptelor penale nu pot să fie

¹ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Parte specială*, vol. II, Ed. Paideia, București, 1994, p. 7.

² Gr. Theodoru, L. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 194.

³ În care sunt strânse probele.

dovedite prin probe preconstituite iar, în marea majoritate a cauzelor, autorii sunt inițial necunoscuți¹. Astfel, a fost necesară înființarea de organe judiciare specializate ce derulează activități premergătoare fazei de judecată în vederea descoperirii și adunării probelor necesare rezolvării cauzei penale, precum și pentru identificarea făptuitorului, dacă procesul penal a început fără ca acesta să fie cunoscut.

Urmărirea penală constituie o activitate necesară sub aspectul ocrotirii celor nevinovați împotriva unor constrângeri nejustificate. Aflarea adevărului cu privire la faptă și la făptuitori ca sarcină a organelor de urmărire penală, are rolul de a împiedica tragerea la răspundere penală a celor nevinovați și asigură respectul drepturilor și libertăților cetățenești².

De regulă, cauza penală parcurge faza de urmărire penală. Excepția o reprezintă ipoteza în care instanța de judecată extinde procesul penal cu privire la alte fapte și persoane, când se va pronunța și cu privire la acestea, deși pentru aceste fapte și persoane nu s-a efectuat urmărirea penală.

Organele judiciare cu activități specifice fazei de urmărire penală sunt organele de urmărire penală: procurorii și organele de cercetare penală. Organele de cercetare penală sunt organele de cercetare ale poliției judiciare și organele de cercetare speciale. În cazuri expres prevăzute de lege, în cadrul acestei faze poate interveni și instanța de judecată, respectiv judecătorul (de exemplu, în vederea dispunerii arestării preventive a învinuitului sau inculpatului, pentru prelungirea arestării preventive a inculpatului etc.).

2. Obiectul și limitele fazei de urmărire penală

Obiectul urmăririi penale îl constituie³:

- strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii penale sau civile a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată (conform art. 200 C. pr. pen.); organelor de urmărire penală le incumbă atât obligația strângerii probelor în acuzare, cât și obligația strângerii probelor în apărarea învinuitului sau inculpatului în vederea lămuririi cauzelor sub toate aspectele;

- evaluarea probelor strânse, în vederea constatării dacă se impune dispunerea punerii în mișcare a acțiunii penale și trimiterea în judecată a inculpatului sau, dimpotrivă, o soluție de scoatere de sub urmărire penală, respectiv încetarea urmăririi penale.

În literatura de specialitate⁴ s-a realizat interpretarea anumitor expresii și termeni utilizați în cuprinsul art. 200 C. pr. pen., în sensul că:

- expresia „strângerea probelor” vizează activitățile de descoperire, adunare, examinare și evaluare a probelor pentru a se constata dacă este cazul să se dispună trimiterea în judecată;

¹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală*, Ed. PRO, București, 1997, p. 397.

² Gr. Theodoru, T. Plăeșu, *Drept procesual penal. Parte specială*, vol. II, Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1987, p. 8.

³ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 9-11.

⁴ S. Kahane, în V. Dongoroz și colectiv, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român, Partea specială*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1976, p. 25.

- prin expresia „existența infracțiunii”, este avută în vedere existența materială a unei fapte care prezintă trăsăturile unei infracțiuni, indiferent de forma acesteia (tentativă pedepsibilă sau faptă consumată);
- prin „identificarea făptuitorilor” legiuitorul a avut în vedere cunoașterea participanților la comiterea infracțiunii (în calitate de autor, instigator sau complice), atât în privința existenței lor ca persoane fizice, precum și în sensul identității acestora.
- „stabilirea răspunderii făptuitorilor” vizează clarificarea tuturor aspectelor privitoare la fapta penală, la vinovăția făptuitorului și la existența temeiurilor necesare pentru tragerea la răspundere penală a acestuia.

Deși legea procesual penală nu se referă expres decât la identificarea făptuitorului, în doctrină¹ se subliniază că este neîndoielnic că legătura între fapte și persoane obligă organul de urmărire penală să cunoască un cerc mai larg de persoane, ce au legătură cu cele petrecute. În acest sens, în cadrul fazei de urmărire penală trebuie să se determine și cine este victima infracțiunii. Stabilirea persoanei vătămate prezintă importanță în legătură cu rezolvarea acțiunii civile. Totodată, rezolvarea justă a cauzei penale și, uneori, identificarea infractorului depind și de cunoașterea victimei.

Limitele activităților ce pot avea loc în cadrul fazei de urmărire penală sunt determinate prin competența funcțională și materială a organelor de urmărire penală, depășirea acestora atrăgând aplicarea sancțiunilor procedurale penale².

Faza de urmărire penală este delimitată, din punctul de vedere al derulării ei în timp, de două momente: momentul începerii urmăririi penale³, respectiv momentul dării unei soluții de către procuror.

Limita inițială a fazei de urmărire penală este reprezentată de dispoziția de începere a urmăririi penale ce poate fi dată, de regulă, prin rezoluție (art. 228 alin. 1 C. pr. pen.).

Limita finală a fazei de urmărire penală este reprezentată de dispoziția de trimitere în judecată materializată prin rechizitoriu (conform art. 262 pct. 1 C. pr. pen.), sau de dispoziția scoaterii de sub urmărire penală, încetării urmăririi penale sau de clasare (dispoziție dată, de regulă, prin rezoluție sau ordonanță).

După cum rezultă din prevederile art. 243 alin. 2 și art. 249 alin. 2 C. pr. pen., soluțiile scoaterii de sub urmărire penală și încetării urmăririi penale se dispun, în cursul fazei de urmărire penală, prin rezoluție (dacă nu a fost pusă în mișcare acțiunea penală) și prin ordonanță (dacă a fost pusă în mișcare acțiunea penală).

După cum reiese din art. 262 pct. 2 lit. a) C. pr. pen., clasarea se dispune prin rezoluție, în cursul urmăririi penale. La sfârșitul urmăririi penale (ulterior verificării lucrărilor de urmărire penală de către procuror), această soluție se dispune prin ordonanță.

3. Trăsăturile fazei de urmărire penală

Pe lângă principiile fundamentale ale procesului penal, pentru urmărirea penală se pot desprinde și o serie de reguli de bază specifice acestei faze a procesului penal.

¹ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 10.

² A. L. Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 278.

³ Acesta coincide cu momentul declanșării procesului penal.

În literatura de specialitate, trăsăturile caracteristice fazei de urmărire penală au fost tratate în moduri diferite, legea procesual penală neconținând o reglementare expresă în acest sens.

Astfel, unii autori¹ arată că sunt trăsături specifice fazei de urmărire penală: lipsa de colegialitate a organelor de urmărire penală, subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală, caracterul nepublic al urmăririi penale, caracterul necontradictoriu expres și forma preponderent scrisă a urmăririi penale.

Alți autori² consideră că urmărirea penală este nepublică, necontradictorie și preponderent scrisă sau urmărirea penală este caracterizată prin lipsa de publicitate, lipsa de contradictorialitate și se derulează preponderent scris.

Lipsa de colegialitate a organelor judiciare ce au atribuții în faza urmăririi penale (în sensul că la derularea activităților de urmărire penală nu este necesar să participe mai multe persoane ce fac parte din cadrul organelor de cercetare penală sau al parchetului) este întâlnită și în cadrul fazei de judecată ori de punere în executare a hotărârii definitive³.

Prin comparație cu faza de judecată, faza de urmărire penală este caracterizată prin următoarele trăsături: lipsa de publicitate specifică judecății, lipsa de contradictorialitate specifică judecății, forma preponderent scrisă și subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală⁴.

a) Lipsa de publicitate specifică judecății

Prin publicitate, ca trăsătură a unei activități procesuale, se desemnează posibilitatea ca la efectuarea acestei activități să asiste orice persoană. Sarcinile urmăririi penale se pot realiza numai dacă publicitatea procesului - proprie fazei de judecată - este înlăturată⁵.

Marea majoritate a actelor de urmărire penală nu se pot derula în public. În cursul urmăririi penale, adunarea și administrarea de probe se efectuează, de regulă, numai în prezența organului judiciar și a persoanei ce este implicată în mod direct în activitatea respectivă.

Urmărirea penală nu este, însă, secretă. Pe parcursul acesteia, în legătură cu activitățile efectuate și probele administrate pot lua cunoștință și părțile, apărătorii, experții, interpreții, martorii, martorii asistenți⁶ etc. Astfel, la anumite activități de urmărire penală (de exemplu, la efectuarea percheziției, cercetării la fața locului etc.) participă, obligatoriu, și alte persoane decât cele ce fac parte din organele judiciare.

De asemenea, la terminarea urmăririi penale (în momentul în care organul de urmărire penală consideră că nu mai există probe de administrat), învinutului sau inculpatului i se aduce la cunoștință materialul de urmărire penală. Astfel, faza de urmărire penală nu este secretă, însă nici pe deplin publică.

¹ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 11-16.

² Gh. Mateuț, *Procedură penală, Partea specială*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 107; Gr. Theodoru, *Drept procesual penal, Partea specială*, Ed. Cugetarea, Iași, 1998, p. 49-53.

³ La judecata în primă instanță de la judecătorii, tribunale și curți de apel, completul de judecată este alcătuit dintr-un singur judecător.

⁴ A. L. Lorincz, *op. cit.*, p. 284.

⁵ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 13.

⁶ Martorii asistenți participă la diferite procedee probatorii.

b) Lipsa de contradictorialitate specifică judecății

Prin contradictorialitate, ca trăsătură a unei activități procesuale, se desemnează existența și exercitarea în cadrul acestei activități a două laturi sau funcții distincte, opuse: acuzarea și apărarea¹.

Pe parcursul fazei de urmărire penală, probele sunt administrate fără a fi puse în discuția părților, astfel că, în principiu, această fază a procesului penal este necontradictorie.

Absența contradictorialității conferă urmăririi penale operativitate și mobilitate, trăsături ce lipsesc judecății, organele de urmărire penală pot realiza actele de urmărire penală în momentul cel mai potrivit, la data și locul corespunzător cerințelor concrete ale cauzei².

Ca excepție, există anumite momente în cursul urmăririi penale în care se manifestă o anumită contradictorialitate. De exemplu, în momentul prezentării materialului de urmărire penală învinutului sau inculpatului sau în cazul confruntării.

c) Forma preponderent scrisă

Marea majoritate a actelor urmăririi penale se efectuează în scris. În această fază, părțile nu pot ridica excepții, formula cereri sau depunde memoriilor decât în formă scrisă.

Există, însă, anumite acte procedurale care se desfășoară oral atât în faza de urmărire penală, cât și în faza judecății (de pildă, obținerea declarațiilor martorilor), cu condiția consemnării acestora în acte de documentare procedurală.

d) Subordonarea ierarhică a organelor judiciare în efectuarea urmăririi penale

Față de faza judecății, în cadrul căreia judecătorii sunt independenți și se supun numai legii, în cursul fazei de urmărire penală organele de urmărire penală sunt subordonate ierarhic, dispozițiile procurorului, din punct de vedere funcțional, sunt obligatorii pentru organele de cercetare penală.

Din art. 209 alin. 1 C. pr. pen., precum și din art. 63 al Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară reiese că principala atribuție a procurorului este cea de supraveghere a urmăririi penale. Procurorul conduce și controlează nemijlocit activitatea de cercetare penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare speciale.

De asemenea, conform art. 65 din Legea nr. 304/2004, procurorii din fiecare parchet sunt subordonați conducătorului aceluși parchet, iar acesta din urmă este, la rândul său, subordonat conducătorului parchetului ierarhic superior din aceeași circumscripție.

Conform legii, dispozițiile procurorului ierarhic superior, date în scris și în conformitate cu legea, au caracter obligatoriu pentru procurorii din subordine. Procurorul poate să conteste la C.S.M., în cadrul procedurii de verificare a conduitei judecătorilor și procurorilor, intervenția procurorului ierarhic superior (în orice formă) în efectuarea urmăririi penale sau în adoptarea soluției.

4. Acte de cercetare penală. Acte de urmărire penală

După cum se arată în doctrină³, actele prin intermediul cărora sunt strânse probele cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii

¹ A. L. Lorincz, *op. cit.*, p. 284.

² Gr. Theodoru, L. Moldovan, *op. cit.*, p. 196.

³ M. Udriou, *Procedură penală, Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 444.